https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

G‘ayrataliyeva Davlatoy Ilhomjon qizi

Andijon davlat pedagogika instituti

Maktabgacha ta‘lim va maxsus pedagogika fakulteti

Maktabgacha ta‘lim yo‘nalishi 1-bosqich talabasi

davlatoygayrataliyeva@gmail.com

MAKTABGACHA TA‘LIM TIZIMIDA BOLA HUQUQLARINI TA‘MINLASH USTUVOR QADRYATLAR SIFATIDA

Annotatsiya

Ushbu maqolada maktabgacha ta’lim tizimida bola huquqlarini ta’minlashning pedagogik, psixologik va ijtimoiy mazmuni tahlil qilinadi. Bola shaxsiy xavfsizligi, rivojlanish erkinligi, sifatli ta’lim olish huquqi, diskriminatsiyaga yo‘l qo‘ymaslik tamoyillarining maktabgacha ta’lim muassasalarida amalda qo‘llanishi ko‘rib chiqiladi. Mazkur mavzu bo‘yicha milliy va xalqaro huquqiy-me’yoriy manbalarga tayangan holda ta’lim jarayonidagi ustuvor qadriyatlar asoslab beriladi.

Kalit so‘zlar

Bola huquqlari, maktabgacha ta’lim, insonparvarlik yondashuvi, nondiskriminatsiya tamoyili, rivojlanish huquqi, himoya, psixologik xavfsizlik, pedagogik qo‘llab-quvvatlash.

Annotation

This article analyzes the pedagogical, psychological, and social aspects of ensuring children's rights within the preschool education system. It examines the practical application of principles such as the child's personal safety, freedom of

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

development, the right to quality education, and non-discrimination in preschool institutions. Relying on national and international legal-normative sources, the article substantiates the priority values within the educational process on this topic.

Keywords

Children's rights, preschool education, humanistic approach, non-discrimination principle, right to development, protection, psychological safety, pedagogical support.

Аннотация

В данной статье анализируется педагогическое, психологическое и социальное содержание обеспечения прав ребёнка в системе дошкольного образования. Рассматривается практическое применение принципов личной безопасности ребёнка, свободы развития, права на качественное образование и недопущения дискриминации в дошкольных образовательных учреждениях. На основе национальных и международных правовых нормативных источников обосновываются приоритетные ценности в образовательном процессе по данной теме.

Ключевые слова

Права ребёнка, дошкольное образование, гуманистический подход, принцип недискриминации, право на развитие, защита, психологическая безопасность, педагогическая поддержка.

Hurmatli Pirezident Sh.M.Mirziyoyev o‘z ma‘ruzalaridan birida „Hammamiz aziz farrzandlarimiz hayoti va taqdirini o‘qituvchi va murabbiylarga ishonib topshirsmiz.Mana shunday beqiyos boylik posbonlari,kelajak bunyodkorlari bo‘lgan bu mo‘tabar zotlarga munosib hurmat-ehtirom korsatishimiz kerak”,degan fikrni aytdilar.Bu fikr biz pedadoglarga cheksiz faxr-iftixor, ayni vaqtda zimmamizga yuksak ma‘sulyat yukladi.Bu bejiz

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

emas chunki pedadoglik kasbi barcha zamon va makonlarda eng hurmatli kasb hisoblanadi. Maktabgacha yoshdagi bola jamiyatning to‘laqonli a’zosi bo‘lib, uning huquq va erkinliklari davlat tomonidan kafolatlanadi. Maktabgacha ta’lim tizimi bu huquqlarning amalda ro‘yobga chiqishida eng muhim bosqich hisoblanadi. Chunki bola shaxsining shakllanishi, ijtimoiy ko‘nikmalari, emotsional barqarorligi va intellektual rivoji aynan shu davrda asoslanadi. Shu bois maktabgacha ta’lim tashkilotlarida bola huquqlarini himoya qilish va ta’minlash nafaqat pedagogik vazifa, balki ustuvor ijtimoiy qadriyat sifatida e’tirof etiladi. 2016-yil 29-dekabrda “2017-2021-yillarida maktabgacha ta’lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to’g’risida”gi PQ-2707 qarori qabul qilingan. Maktabgacha ta’lim tizimini yanada takomillashtirish, moddiy texnika bazasini mustahkamlash, maktabgacha ta’lim tashkilotlari tarmog’ini kengaytirish, malakali pedadog kadrlar bilan ta’minlash, bolalarni maktab ta’limiga tayyorlash darajasini tubdan yaxshilash ta’lim-tarbiya jarayoniga zamonaviy ta’lim dasturlari va texnalogiyalarini tatbiq etish,bolalarni har tomonlama intellectual, axloqiy,estetikva jismoniy rivojlantirish uchun shart-sharoitlar yaratilgan. Bola huquqlarini ta’minlashning asosiy manbasi BMTning “Bola huquqlari to‘g‘risida”gi Konvensiyasi, O‘zbekiston Respublikasining “Bolalar huquqlarining kafolatlari to‘g‘risida”gi Qonuni, “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida”gi Qonuni va davlat ta’lim standartlaridir. Bu hujjatlarda bola shaxsini hurmat qilish, uning manfaatlarini birinchi o‘ringa qo‘yish, ta’lim-tarbiyada diskriminatsiyaga yo‘l qo‘ymaslik kabi tamoyillar belgilangan.

1. Bola huquqlarini ta’minlashning pedagogik ahamiyati

Maktabgacha ta’lim muassasasida bola huquqlarining ta’minlanishi pedagogik jarayonning sifatini belgilovchi asosiy ko‘rsatkichlardan biridir. Bola o‘zini xavfsiz, qadrlangan, tinglangan va qo‘llab-quvvatlangan holda his qilgan muhitdagina to‘laqonli rivojlanadi.

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

Pedagog bolalarga nisbatan insonparvarlik yondashuviga amal qilishi, har bir bolaga individual rivojlanish sur'atini hisobga olgan holda munosabatda bo'lishi lozim. Bu yondashuv bolaning psixologik himoyasini mustahkamlaydi, o'ziga ishonchini oshiradi hamda ta'lim jarayonida faol bo'lishiga yordam beradi.

2. Nondiskriminatsiya tamoyili va har bir bolaga teng munosabat

Xalqaro huquqiy hujjatlarda bola huquqlarini ta'minlashning eng muhim tamoyillaridan biri — nondiskriminatsiyadir. Maktabgacha ta'limda bolalarga millat, jinsi, ijtimoiy holati, salomatlik holati yoki boshqa belgilar bo'yicha ajratish qat'iyan man etiladi.

Har bir bola ta'lim olish, o'yin faoliyatida qatnashish, o'z fikrini bildirish va o'zini erkin ifodalash huquqiga ega. Bu tamoyilga amal qilinishi pedagogik adolatni ta'minlaydi va ijtimoiy inklyuziv muhitni yaratadi.

3. Bola fikrining ahamiyati va uning o'z ovoziga ega bo'lishi

Konvensiyada bolalarning fikr bildirish huquqi alohida ta'kidlangan. Maktabgacha ta'lim jarayonida bola qaror qabul qilishda ishtirok etishi, o'yinlar, mashg'ulotlar, ijodiy jarayonlarda o'z tanlovini bildirish imkoniga ega bo'lishi kerak.

Bu nafaqat psixologik rivojga, balki bola shaxsining mustahkamlanishiga xizmat qiladi. Pedagogning vazifasi — bolani tinglash, uning fikriga e'tibor berish va qarorlarni shakllantirishda uning ishtirokini ta'minlashdir.

4. Psixologik xavfsizlik — bola huquqlarining markaziy omili.

Bola huquqlarini ta'minlashning muhim tarkibiy qismlaridan biri bu — psixologik xavfsiz muhitdir. Ta'lim muassasasi bolani qo'rqitmasligi, ruhiy bosim o'tkazmasligi, salbiy ta'na yoki jazolash shakllaridan foydalanmasligi shart.

Psixologik xavfsiz muhitda bola o'zini erkin tutadi, tashabbus ko'rsatadi, ijod qiladi, muloqotga kirishadi va o'z his-tuyg'ularini erkin ifoda etadi. Bunday

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

muhitni yaratish tarbiyachining kommunikativ madaniyati, mehribon yondashuvi va pedagogik mahoratiga bog‘liq.

5. Ta’lim jarayonida bola manfaatini birinchi o‘ringa qo‘yish.

Bola manfaatlarini ustuvor qo‘yish tamoyili pedagogik jarayonning markazida turadi. Mashg‘ulotlarni rejalashtirishda, tarbiyaviy ishlarni olib borishda, o‘yin faoliyatini tashkil etishda bolalarning yosh xususiyatlari, fiziologik ehtiyojlari, individual qiziqishlari inobatga olinishi kerak.

Bu yondashuv o‘quv-tarbiyaviy jarayonning samaradorligini oshiradi va bolalarning tabiiy rivojlanishiga imkon yaratadi.

6. Oilaviy va ijtimoiy hamkorlik — bola huquqlarini ta‘minlashning muhim bo‘g‘ini.

Bola huquqlarini faqat muassasa emas, balki oilaning o‘zi ham ta‘minlaydi. Ota-onalar va pedagoglar o‘rtasidagi hamkorlik bolaga nisbatan qo‘yiladigan talablar, tarbiyaviy yondashuvlar va rivojlantiruvchi sharoitlarning uyg‘unligini ta‘minlaydi.

Ta‘lim muassasasi ota-onalarga huquqiy, pedagogik, psixologik maslahat berishi — bola manfaatlari himoyasining kafolati hisoblanadi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni fuqorolik-huquq ta‘limi.

Fuqorolik-huquq me‘yorlari quyidagi hujjatlarda batafsil yoritilgan:

Bola huquqlari deklaratsiyasi (1959)

Birlashgan Millatlar Tashkilotining Bola huquqlari togrisidagi Kovensiyasi (1989)

Bolalar hayotini saqlab qolish,himoya qilish va rivojlantirish boyicha Umumjahon Deklaratsiyasi (1990)

Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun ushbu qonunlar haqida ma‘lumotni taqdim etish juda muhimdir.

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

Maktabgacha yoshdagi katta yoshdagi (6-7 yosh) bolalar uchun huquqiy ta‘lim berish tavsiya etiladi.Trening shakillari mavjud bolishi kerak bir noodatiy suhbat,o‘yin yoki o‘qituvchi bilan bolaning o‘zaro aloqasi orqali.

Bolada jamiyatdagi o‘z o‘rnini anglash,imkoniyat va ularning qabul qilinadigan chegaralarini tushunishlariga yordam berish kerak. Axloqiy xulq atvorni,aloqa axloqini o‘rgatish.

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha ta’lim tizimida bola huquqlarini ta’minlash davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biridir. Bola huquqlarining himoyalanganligi pedagogik jarayonning insonparvarlik mohiyatini kuchaytiradi, bolalarning jismoniy, intellektual va emotsional rivojlanishi uchun qulay sharoit yaratadi. Bola huquqlariga amal qilinadigan maktabgacha ta’lim muassasasida har bir bola o‘zini qadrlangan, himoyalangan va erkin his qiladi. Bu esa kelajakda yetuk, ongli, ijtimoiy faol shaxsning shakllanishi uchun muhim poydevor vazifasini bajaradi.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida”gi Qonuni.
2. O‘zbekiston Respublikasi “Maktabgacha Pedadogika” M.A.Esonova, 2023
4. O‘zbekiston Respublikasi “Bolalar huquqlarining kafolatlari to‘g‘risida”gi Qonuni.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentimiz SH.M.Mirziyoyev „Bo‘lajak pedadog –talabalarga”
5. BMT “Bola huquqlari to‘g‘risida”gi Konvensiya.
6. Maktabgacha ta’lim bo‘yicha Davlat o‘quv dasturi (Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo‘yiladigan Davlat talablari).

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

7. G‘afforova T., Abdurahmonova Q. Maktabgacha ta’lim pedagogikasi. — Toshkent: Fan, 2021.

8. Vygotskiy L.S. Pedagogik psixologiya. — Moskva: Pedagogika, 2010.

Bronfenbrenner U. Bolalik va ijtimoiy muhit nazariyasi. — Nyu-YORK